

AFFEKTIN PALUU?

TUNNEONGELMA SUOMALAISESSA MEDIATUTKIMUKSESSA

Artikkelissa kartoitetaan humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kansainvälisessä kentässä havaittavaa ”affektii- vistä käännettä” eli tieteiden väliset rajat ylittävää kiinnostusta tutkia ihmisen ja maailman suhteita, merkityksenmuodostusta ja kulttuurin ja yhteiskunnan olemisen tapoja tuntemisen, tuntu- misen ja kokemisen käsittein. Vaikka kysymyksenasettelut hei- jastuvat myös uuteen suomalaiseen mediatutkimukseen, artikkeli esittää puheen käännteestä olevan Suomessa liioittelua. Pikemmin- kin mediatutkimuksen perinteitä jäsentää tunneongelma: tun- teiden ja kokemuksellisuuden kysymysten sivuuttaminen ja/tai käsittäminen ongelmaksiksi. Artikkelissa jäljitetään tunneongelmaa 1960-luvun lopun varhaiseen yleisradiotutkimukseen, jossa – toisin kuin esimerkiksi kansalaisuutta ja julkisoutta selvittävässä tutkimuksessa – tunteet ja affektiivisuus tematisoituivat selkeästi samalla kun järjen ja tunteen sekä asian ja viihteen kyseenalais- tamattomat vastakkainasettelut muovasivat tutkimusagendaa. Artikkelissa esitetään, että mediatutkijoiden kollektiivisena haas- teena on tämän niin sanotun poliittisen modernismin perintöön liittyvän ”tunneongelman” purkaminen: tunteiden, kokemuksel- lisuuden ja aistimellisuuden vakavasti ottaminen yli ja ohj viih- teen kategorian, relevantin kriittisen sanaston ja tutkimusmene- telmien kehittäminen sekä tunteiden käsittäminen keskeiseksi kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen alueeksi.

Tunteet, kokemuksellisuus ja aistimellisuus ovat 1990-luvulta alkaen olleet siinä määrin pinnassa humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kentässä, että niiden tematisoitumiselle on annettu erilaisia nimityksiä, kuten terapeutin käänne (Nicholson 1999), affektiivinen käänne (Koivunen 2001; Koivunen & Paasonen 2001; Clough & Halley 2007) tai tunnekäänne (*die Wende zur Emotion*, Tröhler & Hediger 2005). Näillä ilmaisuilla ei kuitenkaan ole yhtä, ilmeistä viittauskohtaa. Puhe tästä, kuten muistakin ”käännteistä” (kie- lellinen, kulttuurinen, diskursiivinen, etnografinen, visuaalinen, historiallinen, kontekstuaalinen), kertoo pikemminkin tutkimuskysymysten, käsitteellistysten ja lähestymistapojen alati käynnissä olevasta uudelleenneuvottelusta. On kui- tenkin kiistatonta, että 2000-luvun vaihteessa kysymyksiä ihmisen ja maailman (kulttuuri, talous, politiikka) suhteista ja olemisen tavoista, identiteeteistä ja merkityksenmuodostuksesta on yhä useammin alettu pohtia tuntemisen, tun- tumisen ja kokemisen käsitteellistysin. Näiden avulla on pyritty tarttumaan

niin merkityksen materiaalisuuteen kuin kulttuurin ja yhteiskunnan subjektien ruumiillisuuteen. Kyse on yrityksistä haastaa niin ruumiin ja mielen kuin tunteen ja järjen dikotomioita, ja siksi tunteesta itsestään on eri tavoin käsitettynä tullut tutkimuskysymys paitsi angloamerikkalaisella (esim. Nussbaum 2001; Ahmed 2004) myös ranskalaisella ja saksalaisella kielialueella (Boltanski 1993; Mehl 1996; Bellour 2002; Herding & Stumpfhaus 2004; Brütsch ym. 2005; Grau & Keil 2005; Bartsch ym. 2007).

Tässä artikkelissa kysyn, miten tämä tieteiden rajat ylittävä tunteiden ja kokemuksen tematisoituminen näkyy mediatutkimuksessa, Suomessa ja laajemmin. Otteeni on kartoittava ja tyyppittelevä: aloitan nykytilanteesta ja palaan juhlanumeron hengessä ajassa taaksepäin kysyen, miten tuntemista ja kokemista ja aistimellisuutta on tai ei ole käsitteellistetty 2000-luvun televisio- ja elokuva-tutkimuksessa, 1990-luvun lopun kansalaisuus- ja julkisuustutkimuksessa, 1980-luvun elämäntapatutkimuksissa ja lopulta 1960-luvun lopun yleisradio-tutkimuksessa. Etenen näin genealogisesti osoittaakseni, miten mediatutkimuksen nykykeskustelut monin tavoin toistavat aiempia kysymyksenasetteluja ja äänenpainoja. Samalla haluan myös kyseenalaistaa ja suhteellistaa käännetarinoihin liittyvän draamallisuuden ja kausaalisuuden lumon.

TUNTEEN UUSI TULEMINEN

Tunnusmerkillistä tunteen uudelle tulemiselle kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksessa on erimielisyys relevanteista käsitteistä ja käytössä olevasta kriittisestä sanastosta, mikä tiivistyy emootio- ja affekti-käsitteiden erotteluihin ja vastakkainasetteluihin. Osalle tutkijoista käsitepari toistaa mieli/ruumis-jaottelua, jolloin emootiot ymmärretään kulttuurisiksi, affektit ruumiillisiksi (esim. Probyn 2005). Osalle affektin ja emotion käsitteet ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän synonyymisiä tapoja tarttua merkityksenmuodostuksen prosesseihin (esim. Ahmed 2004). Toiset taas käsittävät *emootiot* erityisiksi kieleen, symbolisen maailman rakenteisiin (kuten yksilöllisyyden ideologiaan) ja psykologiseen tietoon sitoutuneiksi ilmiöiksi. Tästä näkökulmasta *affektit* ymmärretään esikielellisiksi, tiedetyn ja tunnetun maailman rajojen haastajiksi (esim. Massumi 2002; Angerer 2007). Affektin käsitteen avulla halutaan näin irtautua kielellisen käänteen ja konstruktionismin ajattelumalleista ja suuntautua uudella tavalla materiaalisuutta ja ontologiaa koskeviin kysymyksiin. Samalla käsite haastaa tieteen kentän sovinnaisia alajakoja ja tuo humanistisia ja yhteiskuntatutkijoita dialogiin luonnontieteiden kanssa.¹

Tunneksitteistöä koskeva keskustelu ilmentää paitsi eri filosofisten ja teoreettisten traditioiden kohtaamista myös erilaisten tutkimuksellisten ja tutkimuspoliittisten intressien törmäämistä. Käsitteet kantavat aina mukanaan näkemystä hyvästä ja tarpeellisesta tutkimuksesta. Tunteita, kokemuksellisuutta, ruumiillisuutta ja aistimellisuutta koskevat kysymykset ovatkin nousseet esille monista erilaisista, keskenään yhteismitattomista syistä. Mediatutkimuksen kannalta voidaan yksilöidä ainakin neljä selittävää kehystä:

Ensinnäkin voidaan esittää, että tutkijoiden kiinnostusta tunteisiin selittää ja kehystää laajempi yhteiskunnan ja kulttuurin muutos. Sosiologi Gerhard Schulze (1992) on ehdottanut elämysyhteiskunnan (*Erlebnisgesellschaft*) käsitettä tavoittamaan kokemuksellisuuden keskeisyys nyky-yhteiskunnassa, kun

taas hänen kollegansa Frank Furedista (2004) Eva Illouziin (2008) puhuvat terapiakulttuurin noususta keskeiseksi tavaksi käsittää niin yksilöllisiä kuin yhteisöllisiä suhteita. Kulttuurintutkija Lauren Berlant (1997) mukaan kansallisen julkisuuden intimisoituminen on Yhdysvalloissa merkinnyt poliittisen puheen ja toiminnan korvautumista tunnepuheella: poliittisia ongelmia voidaan uudessa tilanteessa artikuloida vain trauma- ja loukkauspuheen kautta.² Brittisosiologi Beverley Skeggs (2004) taas väittää emootioiden esittämisen nousseen keskeiseksi kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman muodoksi: jotta ”on joku” ja tulee nähdä ja tunnustetuksi ”jonakin”, on noudatettava ajankohdan tunnekoodeja. Tällaisessa viitekehyksessä tunteiden tutkiminen on yhtäältä aikalaisdiagnoosia, käynnissä olevien määrittelyvallan mekanismien ja normien muutosten erittelemistä: miten tunteet rakentuvat, miten ne operoivat, miten ne normittavat? Toisaalta tietoisuus tunnekulttuurin kontingenttisuudesta synnyttää tutkimusta niin tunteiden historiasta yleensä (Benthien ym. 2000; Reddy 2001) kuin erityisten tunnemuotojen historiallisesta ja kulttuurisesta rakentumisesta (esim. sentimentaalisuudesta Bell 2001; myötätunnosta Berlant 2004; häpeästä Probyn 2005). Tässä viitekehyksessä esitysmuotoja, kuten melodraamaa (Williams 2001), pastissia (Dyer 2007) tai traumakertomusta (Cvetkovich 2003; Kaplan 2005), on yhä useammin alettu tutkia kulttuurisesti ja historiallisesti erityisinä tunteen syntakseina.

Toiseksi ja edelliseen olennaisesti liittyen voidaan väittää, että mediatutkijat puhuvat tunteista, koska tutkimuskohde on muuttunut eli koska media on tunteellistunut. Jos ja kun media yhä useammin ja keskeisemmin kehystää itsensä tunnekokemukseksi, puhuttelee käyttäjiään ja yleisöjään tunteisiin vedoten ja tunnereaktioita kutsuen ja esittää itsensä terapeuttisena, ja jos yleisönä oleminen yhä enemmän on tunnereagoimista (fanittamista), tutkijoiden tehtävänä on tarttua tähän ja eritellä sen merkityksiä ja vaikutuksia. Mitä tunteet ja tunteminen merkitsevät tällaisessa mediaympäristössä? Millaista merkitystä on tunteminen? Kysymykset tunteista ovatkin usein nousseet osana niin kutsuttua viiheteellistymistä, popularisoitumista tai tabloidisaatiota koskevia pohdintoja tai tutkittaessa erityisiä television ohjelmatyyppejä, kuten saippuaoppeeraa, talk show-ohjelmia, mediaspektaakkeleita tai tosi-tv:tä (Ang 1985; White 1992; Shattuc 1997; Kear & Steinberg 1999; Jerslev 2004; van Zoonen 2005). Toisaalta mediateknologian monet muutokset – elokuvateattereiden muutokset, *blockbuster*-estetiikka, kotiteatterit, kannettava media – ovat ajankohtaistaneet myös aistimellisuutta eli mediakokemuksen muotoja koskevat kysymykset.

Kolmanneksi lisääntynyt tutkimuksellinen kiinnostus tuntemisen ja kokeuksellisuuden kysymyksiin voidaan johtaa median ja laajemmin kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen metodologisista trendeistä. Etnografinen ja muu laadullinen, osallistumista sisältävä yleisötutkimus edellyttää tutkijan itsereflektiota (ks. Alasuutari 1999), joka merkitsee paitsi epistemologiaa pohdintoja myös tutkijan ja kohteen suhteen erittelyä (Ang 1985; Pearce 1997). Melissa Gregg (2006) mukaan kulttuurintutkimuksen keskeisten kirjoittajien teksteistä onkin luettavissa ”affektiivinen ääni” eli eräänlainen tunnelatautunut suhde sekä tutkimuskohteeseen että oletettuun lukijaan. Ylipäättään katsojuuden ja yleisöyden tutkimus on yksi keskeinen alue, jota kautta tunteen ja kokemuksen tematiikka on mediatutkimuksessa ajankohtaistunut.

Neljänneksi – eikä syistä suinkaan vähäisimpänä – uutta kiinnostusta tunteisiin selittää teorialhistoriallinen kehitys. Feministisen ja queer-tutkimuksen

piirissä kysymys tunteesta on ajankohtaistunut osana poststrukturalistisen subjektikäsitteiden itsekritiikkiä ja subjektin ruumiillisuuden ja materiaalisuuden uudelleenpohdintaa (Sedgwick 1997; Terada 2001; Ahmed 2004; Probyn 2005; Braidotti 2006). Konstruktionismin kritiikki, fenomenologisen filosofian uusi tuleminen anglo-amerikkalaiseen keskusteluun (Sobchack 1992; 2004; Marks 2000; Kuhn 2005) ja Gilles Deleuzen (1986) kirjoitukset ovat kaikki kehystäneet uusmaterialismiksi tai uusontologisuudeksi nimitettyjä tutkimustrendejä (Fraser ym. 2005; Hemmings 2005; Ahmed 2008). Niissä Deleuzen tulkinnat Spinozan affekti-käsitteestä linkitetään milloin neurotieteeseen ja evoluutiopsykologiaan, milloin johonkin fenomenologiseen käsitteistöön (Massumi 2002; Bellour 2002; Hansen 2004; Angerer 2007). Elokuvatutkimuksen kentällä 1970–1980-lukujen psykoanalyttistä ja kriittisen teorian perinteen läpäisemää subjektin käsitettä on haastettu näyttävästi myös kognitiivisen psykologian ja analyttisen estetiikan käsittein (esim. Plantinga & Smith 1999). Teoreettiset uudelleenjäsennykset ovat merkinneet mediamuotoja, median käyttöä, merkityksiä ja vaikutuksia koskevien kysymysten tarkentamista ja muokkaamista. Siinä missä kognitiivinen suuntautuminen emotioneihin pyrkii selittämään, miten vastaanottaja järkeilee ja arvottaa tunteiden avulla ja miten elokuvat ja muut narratiivit operoivat tunnetiloja simuloimalla, uusmaterialistinen suuntaus käsittää affektit mahdollisuudeksi ajatella yli ja ohi kielen ja kulttuurin vakiintuneiden konventioiden.

AFFEKTIIVISIA KÄÄNNÖKSIÄ SUOMESSA?

Kansainvälisessä tutkimuskentässä hahmottuvan tunteiden, kokemuksen ja aistimellisuuden uudenlaisen tematisoitumisen voidaan nähdä heijastuvan myös suomalaisessa tutkimuksessa. Esimerkiksi *Lähikuva* on teemanumeroissaan kannustavan pluralismin hengessä lanseerannut niin kognitivismia (1/2007), uusmaterialismia (3/2005, 2/2003) kuin konstruktionistista tunnetutkimusta (2/2003, 4/2003). Merkkejä näistä eri traditioista ja yhteyksistä ajankohtaisiin kansainvälisiin tutkimuskeskusteluihin voi lukea monista yksittäisistä tutkimuksista.

Mediakokemuksen ruumiillisuus ja affektiivisuus on näkyvästi nostettu esille ruumisgenreistä (Williams 1991) suosituimman eli pornon uudessa tutkimuksessa, jossa on pohdittu myös tutkijan affekteja pornokulttuurin ihmeellisessä maailmassa (esim. Paasonen, Nikunen & Saarenmaa 2007; Paasonen 2007). Tunteiden rakentumista ja esittämistä mediassa sekä niiden kulttuuris-yhteiskunnallisia merkityksiä on tutkittu useissa tapaustutkimuksissa, joissa on käsitelty niin euroviisuja (Pajala 2006), tosi-tv:tä (Hautakangas 2006; Aslama & Pantti 2006; Lunt & Pantti 2007), katastrofiuutisointia (Pantti 2005; Pantti & Wieten 2005; Pantti & van Zoonen 2006), television rippiohjelmia ja tunnustuskulttuuria (Sumiala-Seppänen 2001) sekä elokuvia (Koivunen 2006; 2007). Näissä kaikissa tutkimuksissa tunteet käsitetään kulttuurisesti muotoutuviksi ja säännellysti ilmaistaviksi ja esitettäviksi. Tunteita tarkastellaan niin yksilöiden kuin yhteisöjen identiteettien rakennusaineina, niin erityisinä kuin yleensä tunnekuuhuna. Siinä missä esimerkiksi Mari Pajala (2006) on tutkinut häpeää erityisenä suomalaisuuden ja euroviisujen artikulaationa ja siten spesifinä tunnerakenteena, Tarja Laine (2003; 2007) taas on tarkastellut häpeää sekä ylei-

senä intersubjektiiivisuuteen liittyvänä katseen ulottuvuutena että erityisenä suomalaista kulttuuria ja katsomiskulttuuria kannattelevana tunnerakenteena. Veijo Hietala (1999; 2007) edustaa suomalaista emotionaalitumisen epookkiajattelua: hän on mediaesimerkein kuvannut 2000-lukua uusromantiikan ajaksi, jossa tunteet ylipäättään ovat keskeisessä asemassa ja tunteiden voimakas kokeminen ja ilmaiseminen tärkeää.³

Sekä elokuva- että televisiotutkimuksen alalla on Suomessa tehty vain vähän riippumatonta yleisötutkimusta. Jukka Kortin (2007) tutkimus suomalaisten televisionkatsojien muistoista ja historiasta on tässä suhteessa merkittävä avaus: muistitieto- ja kyselyaineiston avulla hän kertoo ”sosiokulttuurista” tarinaa televisiosta osana kotien, perheiden, naisten ja miesten ”arkea”. Tutkimuksessa oletetaan, että tiedontarpeen rinnalla viihtyminen ja rentoutuminen jäsentävät televisiokokemusta, vaikka siinä ei laisinkaan pureta tai problematisoida kokemuksen, viihtymisen ja rentoutumisen käsitteitä. Yleisönä ja mediakuluttajana olemisen affektiivisuus on kuitenkin noussut esille niin Suomen *Big Brother* -ohjelman yleisöaktiiviteetteja (Hautakangas 2006) kuin laajemmin faniutta nykyteleviokulttuurissa tarkastelevassa tutkimuksessa (Nikunen 2005). Myös uudessa televisiohistoriallisessa tutkimuksessa selvitetään, miten esimerkiksi euroviisujen kaltaiset kilpailut ja speaktaakkelit sekä sarjaohjelmisto ja julkkiskulttuuri nivoivat television ja yleisönsä tunnesuhteeseen jo 1960- ja 1970-luvuilla (Pajala 2006; Elfving 2008).

Ruumiinfenomenologian vaikutus katsojuuden ja yleisöyden tutkimukseen taas näkyy esimerkiksi Katariina Kyrölän käynnissä olevassa väitöskirjaprojektissa, jossa hän pyrkii ylittämään puhutellun katsojan ja kokija-katsojan – eli konstruktionismin ja fenomenologian – välisen kuilun. Kyrölän (2006) katsoja on yhtäältä kriittisen teorian ja kulttuurintutkimuksen perinteistä tuttu puhuteltava, määriteltävä ja merkityksistä neuvotteleva vastaanottaja. Toisaalta hän on ruumiinsa historian merkitsemä ja ruumiillisesti kokeva ja katsova.

Vaikka tuore mediatutkimuksen alan tutkimuskäsitteistöä pohtiva kirjoituskokoelma *Mediaa käsittämässä* (Ridell, Väliaho & Sihvonen 2006) ei nosta käsitteitä tunne, emootio tai affekti otsikkotasolle, antologian useissa luvuissa näkyy uusmaterialistinen ja uusontologinen terminologia ja kysymyksenasettelu. Siinä mielessä teos voidaan nähdä yhdenlaisen affektiivisen käänteen näyteikkunana Suomessa. Jukka Sihvosen (2006) halun käsitettä, Pasi Väliahon (2006) biovaltaa ja Ilona Hongiston (2006) dokumentaarisuutta tarkastelevat luvut pyrkivät kaikki tarkastelemaan mediaa ja mediasuhdetta irrallaan representaation, merkityksen tai psyyken käsitteellistyksistä. Kun teoreettiset lähtökohdat haetaan Gilles Deleuzelta, Félix Guattarilta, Michel Foucault’lta, Giorgio Agambenilta ja Jean-Luc Nancyta mediaa, esimerkiksi elokuvaa, ei tutkita ”yksinomaan informaation ja merkitysten välittämisenä, joukkoviestintänä, kulttuuristen rituaalien toistona tai julkisen keskustelun areenoina” vaan näiden lisäksi ja ”kenties perustavammin” ”elämän synnyttämisen, muokkaamisen ja hallinnan teknologioina, jotka toimivat käsi kädessä kapitalismin kanssa” (Väliaho 2006, 28–29). Väitöskirjassaan Väliaho (2007) tarkasteli ”elokuvan muotoutumista uutena kehollisen olemassaolon ja elämän muotojen mallinnoksena”, erityisenä ”biovallan subjekteja tuottavana affektiivisena ja toiminnallisena ympäristönä”. Turun yliopistoon ja liepeille Suomessa paikantuvaa Deleuze-harrastuneisuutta (Taira & Väliaho 2004; Väliaho 2007) selittää merkittävästi Jukka Sihvosen (1991, 2004) oma perehtyneisyys. Hän

on Turun yliopiston elokuvatutkimuksen professorina 1990-luvun alusta lähtien opettanut Deleuzen elokuvateoriaa ja Deleuze-inspiroitunutta mediatutkimusta.

Kuvaukseni suomalaisesta nykytutkimuksesta on väistämättä kursorinen, mutta osoittaa toivoakseni, että kansainvälisen tutkimuskeskustelun keskeiset kysymyksenasettelut, erilaiset teoriaperinteet ja tutkimusintressit kaikkuvat myös Suomessa. Puhe affektiivisesta käänteestä suomalaisessa mediatutkimuksessa olisi kuitenkin liioittelua. Laajamittaiset tutkimukset, käsitteelliset systematisoinnit ja metodologiset kehittämät antavat vielä odottaa itseään, vaikka monet tutkijat nostavat esille kysymyksiä tunteesta ja kokemuksesta. Huomatavaa on, että laajasti käytössä olevat mediatutkimuksen keskeiset perusoppikirjat, kuten Veikko Pietilän *Viestintätutkimuksen valtateilla* (1997), teoriaperinteitä kartoittava antologia *Mediatutkimuksen vaeltava teoria* (Mörä, Salovaara-Moring & Valtonen 2004) tai Hannu Niemisen ja Mervi Pantin *Media markkinoilla* (2004), eivät laisinkaan artikuloi kysymyksiä mediasta tunteiden rakentamisen, välittämisen tai esittämisen tilana. Alan opiskelijoille ”tunne-motiivit” (”rentoutuminen, viihtyminen, rutiineista ja pahasta maailmasta pakeneminen, elämysten hankkiminen, ja ajan kuluttaminen”, Nieminen & Pantti 2004, 167) mainitaan käyttötarkoitustutkimusperinteen menneisyyttä esitellessä yhtenä mediakäytön selittäjänä. Vaikka Janne Seppäsen *Katseen voima* (2001) korostaa katseen ruumiillisuutta, oppikirjaksi kirjoitettu *Visuaalinen kulttuuri* (2005) ei johdata visuaalisuuden kokemuksen ruumiillisuuden tai materiaalisuuden analyysiin.

Kotimaiset oppikirjat eivät kuitenkaan tässä suhteessa poikkea englanninkielisistä johdatuksista mediakulttuuriin. Vaikka tuore kulttuurintutkimuksen uusia avainsanoja esittelevä teos (Bennett ym. 2005) emotio-käsitteen sisältäekin, sen enempiä emotion kuin affektinkaan käsitettä ei löydy edes uusimpien mediakulttuuria tai mediatutkimuksen tutkimusperinteitä kuvaavien teosten asiasanahakemistoista (Gripsrud 2002; Curran & Morley 2006). Tähän perustuen väitänkin, että 2000-luvulla syntynyt, tiederajat ylittävä kiinnostus tuntemisen, ruumiillisuuden ja kokemuksellisuuden kysymyksiin ei sen enempiä Suomessa kuin muuallakaan ole vielä vaikuttanut laajasti mediatutkimuksen tutkimusagendaan tai keskeisiin tapoihin käsittää median toimintaa, käyttöä ja merkityksiä. Sen sijaan on ilmeistä, että niin media- ja viestintätutkimus yleensä kuin televisiotutkimus erityisesti kärsivät *tunneongelmasta*. Tunteet ja kokemuksellisuus loistavat poissaolollaan mediatutkimuksen valtavirrasta, jossa ne ovat esillä lähinnä ongelmana tai viestintään liittyvinä häiriöinä tai sivuilmiöinä. Kriittisen tutkimussanaston puuttuessa kysymykset tunteista ja kokemuksellisuudesta useimmiten vain sivuutetaan tai vaietaan.

ARKISESTA JULKISEEN: TUNTEEN PAIKAT 1980-LUVULTA 2000-LUVULLE

Niin humanistisen kuin yhteiskuntatutkimuksen keskeiset traditiot jarruttavat tehokkaasti pyrkimyksiä käsitteellistää uudelleen tunne, kokemuksellisuus ja aistimellisuus. Ne myös ehkäisevät nopeita käänteitä tavoissamme ymmärtää ja tutkia sitä, miten media toimii ja vaikuttaa tai sitä, millaiseksi median käyttäjät, yleiset ja vastaanottajat ajatellaan.

Kirjallisuudentutkimuksesta ponnistavalle kulttuurin ja median tutkimukselle epäluulo kokemuksellisuutta ja tunteiden tematisoimista kohtaan palautuu lingvistisen käänteiden vaikutukseen ja niin sanotun poliittisen modernismin perintöön (Rodowick 1988, 1–35). Samalla kun uuskritiikki vieroitti tutkijoita intentioharhasta eli merkitysten palauttamisesta tekijän tarkoituksiin, se myös varoitti heitä tunneharhasta (*affective fallacy*) eli tekstin ja sen efektien sekoittamisesta ja sortumisesta psykologismiin, impressionismiin ja relativismiin (Wimsatt & Beardsley 1954). Elokuvatutkimuksen piirissä 1960-luvun jälkeistä ideologikritiikkiä onkin luonnehtinut hyvin kaksijakoinen suhtautuminen affektiivisuuteen (Kuhn 1992; Sobchack 2004; Hietala 1999). David Rodowickin poliittiseksi modernismiksi nimeämä kritiikin ja tutkimuksen perinne suhtautuu epäillen ja epäluuloisesti realismiin ja illuusioniin, näkee tekstin muodon ja maailmankuvan välillä elimellisen suhteen ja siksi korostaa muodon rikkomista tai reflektoimista erilaisten radikaalien poliittisten merkitysten mahdollistajina.⁴ Tunteiden ja kokemuksellisuuden näkökulmasta poliittisen modernismin perintö merkitsee voiman ja etäisyyden ambivalenssia. Elokuvatutkijat ovat yhtäältä, 1900-luvun alun realismikritiikin ja erityisesti Bertolt Brechtin estetiikan hengessä, käsittäneet tunteet ja ruumiillisuuden yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muutosten kannalta ongelmallisiksi sidoksiksi konventioihin ja siten potentiaalisiksi muutosten esteiksi. Realistisen kerronnan tavoitteleva todellisuusilluusio häivyttää tämän ajattelutavan mukaan muodon näkyvyyden ja siten samalla myös yhteiskunnallisen kritiikin mahdollistavan etäisyyden. Toisaalta sama poliittisen modernismin perintö – niin ikään brechtiläistä perintöä seuraten – myös tunnustaa affektin retoriseksi voimaksi, joka voi synnyttää (”herättää”) niin kritiikkiä ja tyytymättömyyttä kuin halua uuteenkin. Tämän poliittisen modernismin ambivalentin tunnesuhteen perinnön voi nähdä luonnehtivan niin 1970–1980-lukujen semioottista, psykoanalyttista ja ideologikriittistä elokuvateoriaa kuin näiden teoriaperinteiden läpäisemää feministisen kritiikin perinnettä ja osin nykyistä queer-tutkimustakin. (Rodowick 1988; Koivunen 2007; Sedgwick 1997.)

1980-luvun suomalaisessa televisiotutkimuksessa tämä eurooppalainen poliittisen modernismin perintö näkyi selkeimmin Dan Steinbockin väitöskirjassa *Televisio ja psyyke* (1983), jossa psykoanalyttisten ja semioottisten teorioiden avulla selvitettiin kerronnallisen realismin eli illusionismin ja sitä kyseenalaistavan anti-illusionismin vaikutuksia katsojien televisio- ja todellisuussuhteeseen. Siinä missä Steinbock tulkitsi illusionismin konventiosidosten tuottajaksi, hän tarkasteli anti-illusionismia todellisuutta koskevien käsitysten muutosvoiman moottorina. Niin ”todellisuussuhteen” tutkiminen ”televisiosuhteen” oireena tai efektinä kuin etäisyyden kokemuksen ensisijaistaminen samastumiseen tai muuhun tunnesuhteeseen nähden kertovat siitä muodon ja maailmankuvan liitoksesta, joka on poliittisen modernismin perinnölle tunnusmerkkinen.

Muutoin 1980-luvun televisioyleisöiden käsittämistä hallitsi Yleisradion tutkimushankkeiden (Heikkinen 1986; 1989) lanseeraama *elämäntavan* käsite, jolla itse asiassa tuotettiin runsaasti puhetta yleisöjen affektiivisesta suhteesta televisioon. J.P. Roos (1989) kysyi elämäntapatutkimuksessaan ”Miten televisiota katsellaan elämän osana?” ja otsikoi tutkimustuloksensa ”Televisio – arkielämän hallitsija, uhka ja erottelija”. Hän erotteli näin haastattelututkimuksensa pohjalta kolme erilaista television katselutapaa: 1) television ”mutkaton” hyväksyminen arjen määrittäjänä, ”viihteenä, ajankuluna, elämysten ja jopa tiedon

tarjoana”; 2) huolestuneisuuden, ahdistuksen ja pelon sävyttämä televisiosuhde, jossa televisio koetaan uhaksi; ja 3) vapautunut ja erotteleva suhde televisioon, milloin huvittuneen välinpitämätön, milloin intohimoisen paneutunut. Elämäntavan käsitteessä pyrittiin tuomaan koettu ja eletty yhteen yhteiskunnan rakenteiden ja toiminnan analyysin kanssa. Vaikka Roos (1986, 37–39) luonnehti käsitettä ”vaistomaiseksi” ja sen synnyttämiä kysymyksiä ”yksinkertaisiksi, naiiveiksi”, Roosin (1986; 1989) mallissa tunnesuhteet sekä tulkittiin suhteessa habitukseen, luokka-asemiin, sukupolveen ja sukupuoleen että paikannettiin Roosin jäsenyyden suomalaisen kulttuurin kenttiä koskevaan jäsenyykseen. Niin Roosin kuin myöhemmin esimerkiksi Pertti Alasuutarin (1992) tutkimuksissa televisiokatselu huolen tai häpeän läpäisemänä tunnekokemuksena tulkittiin oireiksi makuhierarkioista ja niiden merkityksestä yksilöiden itseymmärrykselle. Erik Allardtin (1986, 13) määritelmä elämäntavasta ”ihmisen sisäistävä toiminnan, ajatusten ja tunteiden sekä näitä koskevien taipumusten järjestelmänä” tematisoi tunteet ja kokemuksellisuuden, muttei problematisoinut niitä vaan tarkasteli niitä kulttuurin ja yhteiskunnan kannalta välineellisinä.⁵

Kun tarkastellaan viimeaikaista suomalaista medioiden käyttöä ja vastaanottamista koskevaa keskustelua, voitaisiin puhua pikemminkin kansalaisuuden kuin kokemuksen käsitteen rehabilitoinnista. 2000-luvun taitteen pohdinnat tietoverkkojen kehityksestä ja kansalaisjournalismista kehystivät *Tiedotustutkimus*-lehdessä ja muualla käytyä vilkasta demokratia- ja julkisuusteoreettista keskustelua. Sen puitteissa eritoten Veikko Pietilä (1999; 2006) ja Seija Ridell (1999; 2006) ovat kehittäneet julkison käsitettä kuvaamaan julkisuutta kansalaisten toimintana. Käsitteen lanseerauksen alkuvaiheessa (Pietilä ym. 1999) julkiso tarjottiin vaihtoehtona niin politiikan kansa-sanalle kuin joukkoviestintän yleisö-käsitteelle: julkisolla viitattiin ”ihmisiin aktiivisesti keskustelevana, julkisuuteen päin suuntautuvana toimijaryhmänä, joka kehkeytyy aina tietyn yhteisen ongelman tai kysymyksen ympärille” (emt., 3). Julkison käsitteen käyttö siis olettaa mediassa ja mediasuhteessa olevan kyse ”asioista” ja ”puheen-vuoroista”. Pietilän (2006, 46–50) sanoin *julkisous* on ”kansalaisten julkista toimeliaisuutta”, ”toimimista”, ”kokoontumista”, ”keskustelemista”, ”ratkaisemista” ja ”sovittamista”, ”julkisen vuorovaikutuksen virittämistä” ja ”puuttamista” sanoin ja teoin johonkin asiaan” vastakohtana *yleisöydelle*, joka on ”kuluttamista”, ”seuraamista” ja ”vastaanottamista” ja ”massakäyttäytymistä”. Julkison käsite on teoreettisesti perusteltu ja monessa mielessä tarpeellinen täydennys yleisön käsitteelle kuvattaessa julkisuuden luonnetta. Kuten Ridell (2006, 244–249) on ehdottanut, käsitteet voidaan hedelmällisesti nähdä ihmisten ja mediaesitysten suhteen eri ulottuvuuksina. Mediasuhteen tai -kokemuksen tutkimisen näkökulmasta yleisön ja julkison käsite-erottelu tuottaa kuitenkin myös ongelmia:

Julkison ja yleisön erottelu lepää sekä aktiivisuuden ja passiivisuuden että julkisen ja yksityisen arvottavilla jänneväleillä, jolloin kaikki sellainen median kokeminen, joka ei artikuloidu ”asiaan” liittyväksi toiminnaksi, määrittyy väistämättä passiiviseksi ja yksityiseksi. Pietilän (2006, 51) sanoin ”keskustelu, joka pyörii omissa kokemuksissa hakematta yhtymäkohtia mihinkään yleisempään tai kytkeytymättä julkisuudessa esiintyviin diskursseihin, on yksityistä, vaikka sitä käytäisiin julkisesti”. Tässä mallissa esimerkiksi perinteistä elokuvateatterin kuvitteellista, konventionmukaista jaettua kokemusta ei ole olemassa – ainaakaan sellaisena julkisuutena ja yhteisöllisyytenä, jollaisena esimerkiksi Miriam

Hansen (1993) on sitä tutkinut. Aktiivinen julkiso/passiivinen yleisö -käsiteparin puitteissa onkin koko lailla mahdotonta tarttua kokemuksen muotoa tai historiallisuutta koskeviin kysymyksiin. Kokemuksen konventionaalisuus tai sen historiallisuus tulee tässä mallissa tulkituksi passiivisuutena ja yksityisyytenä. Lisäksi aktiivisuuden samastaminen toiminnallisuuteen on ongelmallista. Niin mielikuvitus kuin viihtyminen ja rentoutuminen – viimeksi mainitut toistuvia yleisötutkimuksissa raportoituja käyttösyitä – määrittävät tässä mallissa etupäässä passiiviseksi mediateollisuuteen reagoimiseksi, joka on merkityksenannon, esittäytymisen ja vuorovaikutuksen tuolla puolen (Ridell 2006, 249).⁶

Vaikka Pietilä (2006, 50) vastauksena kritiikkiin (Koivunen & Lehtonen 2005) korostaa, ettei julkisuus hänen mallissaan suinkaan ole pelkkää järkeilyä, eli tekee eroa Jürgen Habermasin diskurssieettiseen malliin, edellä käytetty ilmaus ”omissa kokemuksissa pyöräminen” vihjaa siitä, etteivät asia-agen dan ulkopuoliset mediakokemuksen ulottuvuudet ole mediatutkimukselle kiinnostavia kysymyksiä. Näin ollen julkison käsitteen avulla ei pystytä tarttumaan mihinkään sellaiseen mediakentän toimintaan, jossa ei ole kyse asia-agen dasta vaan esimerkiksi identiteettityöstä tai osallistuvasta kulttuurista.⁷ Ridellin (2006, 249) esittämässä yleisönä olemisen mallissa tunteiden kokeminen kyllä nimitään vastaanoton, tarpeiden tyydyttämisen, merkityksenannon, esittä(yt)ymisen, vuorovaikutuksen ja luomisen ohella yhdeksi toiminnan muodoksi, mutta kokemista toimintana ei lainkaan eritellä. Siksi Ridellin mallissa kin kokijan rooli näyttää yhtä kaikki varsin mykkänä ja yksityisenä.

Huolimatta Pietilän (1999, 10) huomautuksesta, että ”puheenvuorot voivat sisältyä yhtä lailla fiktion kuin faktaankin”, julkison käsitteellä on käytännössä tutkittu vain ja ainoastaan niin kutsuttua faktaa. Fiktio syrjäytyminen ei ole ihme, sillä julkiso-käsite kiinnittyy olennaisesti asian, aiheen tai kiistan sanastoon. Näin se tulee vaarallisen likelle kriittisessä mediatutkimuksessa laajasti esiintyvää asian/tiedon ja viihteen/tunteen hierarkkista vastakkainasettelua. Nämä käsitteelliset liukumet ja vastinparit esittäytyivät esimerkiksi Iris Ruohon (2004) summatessa hiljattain *Tiedotustutkimus*-lehden pääkirjoituksessa television 1980-luvun jälkeistä kehitystä toteamalla, että ”televiisio alkoi kaikilla kanavilla puhutella katsojan tunteita ja jätti tiedolla puhuttelun vähemmälle”. Ruohon mukaan ”tiedon asemesta korostui elämyksellisyys” kun ”asioiden henkilöimistä, tunteen intensiteettiä sekä jyrkkää erontekoa hyviin ja pahoihin suosiva tyyli valitsi pian suomalaisen televisiokerronnan”. Tämän televisiota koskevan kehitystarinan taustalla ei tietääkseni kuitenkaan ole laajoja empiirisiä, muutoksia koskevat väittämät todentavia tutkimuksia. Pikemminkin siinä voi kuulla kaikuja 1980-luvun aikalaispuheesta, kuten niin sanottua uustelevisiota koskevista ennakkoluuloista. Heikki Hellmanin (1988, 3) sanoin tuolloin ajateltiin, että televisiosta olisi tulossa ”entistä affektiivisempi, tunteiden ja elämyksen alueella liikkuva väline, kun taas informaatio, tietopuolinen sisältö, jäisi erityisten uutis- tai tietopalvelukanavien yksinoikeudeksi”. Ismo Silvo esimerkiksi kirjoitti television ”olemistavasta” ”sisäisenä pyrkimyksenä viihteistymiseen” (Silvo 1984, sit. Hellman 1988, 147). Ruohon kertomus onkin mediatutkimukselle tyyppillinen tarina televisiosta järjen ja tunteen taistelulenttänä. Tämä tarina on toistunut eri konteksteissa ja elää edelleen 2000-luvun aikalaisdiagnoosina. Olennaista tälle yhä uudelleen toistuvalla, viihteellistymisen ja tunteellistumisen eksplisiittisesti tai implisiittisesti toisiinsa kytkevälle kertomukselle on vakaa oletamus aiemmasta asia- ja tietopitoisemmasta julkisuudesta.

TURVALLISTA, ÄRSYTTÄVÄÄ VAI LOUKKAAVAA: INFORMAATION AFFEKTIIVINEN ALITAJUNTA 1960–1970-LUVULLA

Ehdotin artikkelin alussa, että nykytilanteessa voidaan nähdä yhteyksiä affektiivisen käänteen (tutkimuskysymysten muotoilun, teorioiden sekä käsitteiden muutosten), median ja sen itseymmärrysten muutosten (*reality*-genret, elämysretoriikka) sekä yhteiskunnallis-kulttuuristen prosessien (individualismi, terapiadiskurssi) välillä. Esitän, että samankaltainen mediamaisen ja tutkimuskysymysten konvergenssi oli Suomessa nähtävissä niin sanotun yleisradiotutkimuksen kultakaudella 1960-luvun puolivälistä 1970-luvun puoliväliin. Vaikka tuolloinen radio- ja televisiotutkimus oli elimellisesti sidoksissa Yleisradion niin kutsuttuun informatiiviseen ohjelmapolitiikkaan ja sen tunnettuihin pyrkimykseen tarjota ”oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuva maailmankuva” (Repo ym. 1967, 13) sekä ”älyllisellä aktivoinnilla” ”muuttaa kansalaisten keskuudessa vallitsevia keskimääräisiä uskomuksia entistä todellisuuspohjaisemmiksi” (Ahmavaara 1969, 157), yleisöihin suuntautuvat tutkijat eivät kuitenkaan yksinomaan selvittäneet tiedon perillemenoaa vaan myös ohjelmiston affektiivisia vaikutuksia eli niiden loukkaavuutta.

Tiedon ja tunteen avoin liitto luonnehti myös aikakauden tv-ohjelmistoa. Reporadion kaudella dokumentaristeja ohjasivat journalismin ideat – ”tiedonvälitys, yhteiskunnan kriittinen tarkkailu ja yhteiskunnallisen vallankäytön valvonta sekä sananvapauden ja julkisen keskustelun edistäminen” (Lanas Cavada 2007, 225) – mutta ohjelmiin rakennettiin myös voimakas affektiivinen, tunteisiin vetoava retoriikka. Kohu, paljastaminen ja skandaali olivat käsi kädessä asian kanssa niin Reino Paasilinnan aikalaisille esikuvallisissa ohjelmissa kuin monien ”pikku-paasilinnojen” töissä.⁸

Kuten tunnettua, informatiivisen ohjelmapolitiikan Bertolt Brechtin estetiikkaan ja siten poliittisen modernismin perintöön eksplisiittisesti perustuva näkemys viihdestä korosti sekin aktivoivuutta: siinä missä passivoivan viihteen nähtiin ”tarjoavan katsojalle tunteita” ja ”suggeroivan hänet”, ”aktivoiva viihde” ”pakottaa hänet ottamaan kantaa ja tekemään johtopäätöksiä, esittää maailmankuvan, mutta ei pääasiallisesti suggeroimalla, vaan ”vetoamalla tosiasioihin”. Näin *Yleisradion suunnan* sanoin ”myös viihdeohjelma saa piirteen, joka siltä nykyisin puuttuu: juuri aktiviteettiin, henkilökohtaiseen pohdintaan, kannanottoihin, toimintaan yllyttävän piirteen.” (Repo ym. 1967, 59–60.) Viihteen arkikokemuksen uudelleenmäärittely oli niin radikaali ja instrumentalistinen, ettei ihme, että Klaus Waris, Erik Allardt ja Osmo A. Wiio (1970, 117) kirjoittivat vastineessaan toivovansa, että ”tosiasiatkin tekisivät kapinan ja rupeaisivat tanssimaan”.

Huolimatta tuolloisen ohjelmapolitiikan asia-, kannanotto- ja toimintapainotuksesta sekä avoimesta aktiivisen järjen ja passiivisen tunteen vastakkainasettelusta – joka herättää kysymyksiä jatkumoista ja kytköksistä 2000-luvun yleisö/julkiso-erotteluun – aikakauden yleisötutkimuksissa oltiin hyvin kiinnostuneita juuri tunnereaktioista ja yleisön tunnesuhteesta viestimiin. Nykynäkökulmasta on kiinnostavan paradoksaalista, että tunnereaktioita ei 1960-luvun jälkipuoliskolla suinkaan tulkittu passiivisuuden osoituksina vaan pikemminkin arviointina tai eräänlaisena tunnejärkenä ja myös merkkeinä poliittisista asetelmista. Sosiaalipsykologiasta ja kokeellisesta psykologiasta peräisin oleva tunnesanasto oli keskeinen niin tutkimusasetelmissa, kyselylomakkeissa kuin tutkijoiden puheessa.

Tunteiden keskeisyys näkyy hyvin vuonna 1969 julkaistussa Kaarle Nordenstrengin toimittamassa teoksessa *Joukkotiedotus ja yleisö*, joka summasi ensimmäisen vaiheen tutkimustuloksia Eino S. Revon pääjohtajakaudella 1965 käynnistetyistä, maan neljässä eri yliopistossa toteutetuista projekteista. Yhdessä osatutkimuksista selvitettiin ihmisten suhtautumista tiedotusvälineisiin ("tiedotusvälinemielikuvaa") lomakekyselyllä ja semanttisen erottelun menetelmällä. Vastaanottajia pyydettiin arvioimaan tiedotusvälineitä monien vastakohta-adjektiivien muodostamilla asteikoilla, joiden avulla pyrittiin selvittämään, millaiseksi he kokivat kunkin välineen luotettavuuden (totuudellisuus, puolueettomuus), arvostuksen (tarpeellisuus, tehokkuus, hyvyys), uuden aikaisuuden (toiminnan aktiivisuus) ja "turvallisuuden". Viimeksi mainitulla tarkoitettiin "tiedotusvälineen rauhoittavaa ja leppoisa (tai vastaavasti ärsyttävää ja "rasittavaa") vaikutusta heijastavaa" ulottuvuutta, "joka ilmeisesti pohjautuu ihmisen turvallisuudentunteeseen". Tällöin selvitettiin, millaiseksi televisio, radio tai sanomalehti miellettiin, eli *mitä ne tuntuivat*, asteikolla rauhoittava–pelottava, tynnyttävä–ärsyttävä, turvallinen–vaarallinen, hauska–ikävä, valoisa–synkkä, rakentava–repivä ja pehmeä–kova (Nordenstreng 1969b, 37, 44). Tutkimustuloksena voitiin todeta, että "Televisio on näistä kolmesta välineestä se, joka ilmeisesti pystyy eniten antamaan ihmisille turvallista viihteyttä – mutta myös tehokkaimmin poistamaan sitä." (Emt., 39.)

Turvallisuuden tunne ja sen tarve olivat keskeisiä teemoja tässä 1960-luvun sosiaalipsykologisiin ja sosiologisiin yhteiskuntateorioihin kiinnittyvässä artikkelikokoelmassa. Teokseen sisältyvä Veikko Pietilän artikkeli "Tiedotusvälineiden käyttö eri tarkoituksiin" avaa tutkijoiden taustaolettamuksia mediasta ja median käyttäjistä. Erik Allardtin ja Yrjö Littusen teoksessaan *Sosiologia* (1961) esittämään jaotteluun nojaten Pietilä erottaa "pohtivan" ja "turvallisen" tietoaikeneksen. Siinä missä edellinen "pakottaa yksilöitä ponnistelemaan käsityksiensä uudelleen hahmottamiseksi ja ottamaan vastuuta yhteisistä ratkaisuksista", jälkimmäinen "rauhottaa, viihdyttää ja auttaa unohtamaan ongelmat". "Todellisuushakuinen" ja "asianätkäinen" vastaanottaja suhtautuu viestimiin välineellisesti: pohtiva tietoaikeneisto tarjoaa hänelle "viivästyneen palkkion" kykyä käsitellä ongelmia tulevaisuudessa. "Mielikuvitushakuinen" ja "viihdenätkäinen" vastaanottaja taas suuntautuu viestimiin "ekspressiivisesti", päämäärinä sinänsä: "turvallinen tietoaikene" tuottaa mielihyvää "välittömänä palkkiona". (Pietilä 1969, 46–47.) Näin siis käyttötarkoitustutkimus tuotti vastauksia kysymykseen, miksi tiedotusvälineitä käytetään, erottelemalla lähtökohtaisesti toisistaan asia ja viihde sekä olettamalla molemmille "lajeille" typologisoitunut vastaanottaja. Käyttösyyt raportoitiin joko "tietopuolisina syinä" (selko eri tapahtumien taustaan, ajan tasalla pysyminen, apu pulmatilanteissa, puheenaiheiden saaminen, tieto uusista tuotteista ja tarvikkeista) tai "viihteellisinä syinä" (lukemisen, katselun tai kuuntelun ilo, joutoajan kuluttaminen, arkipäivän harmeista vapautuminen, jännityksen saaminen elämään, yksinäisyyden tunteesta vapautuminen). (Emt., 53.)

Vaikka nykynäkökulmasta 1960-luvun mediaympäristö voi näyttää niukuuden aikakaudelta ja mediasisällöt informaatiokeskeisiltä, 1980-luvun televisiokeskusteluissa esiintynyt "viihteellisyyspiraalin" teema löytyy myös näistä 1960-luvun lopun yleisötutkimuksista, joita jäsensivät niin järjen ja tunteen kuin tiedon ja viihteen kategoriat. Yrjö Littunen (1969, 254) tiivistä teesinä tiedotusvälineiden merkityksestä maailmankuvalle: "Nyky aikaisten tiedotusväli-

neiden vähäinen kulttuurivaikutus aiheutuu tietoaineiston korvaamisesta viihdeaineistolla; todellisuutta pakenevat viihdeohjelmat nykymuodoissaan pikemminkin estävät kuin lisäävät informaatiotyyppisten ohjelmien kysyntää.”

Turvallisuuden ohella tutkijat selvittivät ärsytyksen tunnetta: ohjelman ärsytävyyttä tai ärsyyntyminen yleisöreaktiona oli monissa tämän vaiheen yleisötutkimuksissa keskeinen kysymys. Selkeimmin tämä näkyi Jyväskylän yliopiston psykologian professori Carl Hagforsin (1969) lomaketutkimuksessa, joissa selvitettiin yleisön havaintoja ja kokemuksia eri televisio-ohjelmista. Samoin Pertti Suhosen *Yleisradion ohjelmat ja yleisön muuttuneet mielipiteet* (1971) operoi ärtymisen käsitteellä: asenneteoriaan perustuvassa tutkimuksessa selvitettiin radio- ja tv-ohjelmia koskevia mielipiteitä kysymällä, oliko niiden suuntaus ”nykyisin kiusallisen repivää”, oikeistolaista tai vasemmistolaista.

Ärsyyntymistä vahvempi tunnereaktio, loukkaavuus, oli otsikkokäsitteenä Tapio Variksen tutkimuksissa *Television ja radion ohjelmien loukkaavuus* (1970) sekä *Ideologia ja tiedonvälityksen loukkaavuus* (1971). Yleisradion helmikuussa 1969 kootussa kausitutkimuksessa kysyttiin, ”onko vastaaja nähnyt tai kuullut sellaisia ohjelmia, jotka hänen mielestään ovat loukanneet isänmaallisia, uskonnollisia, moraalisia tai siveellisiä arvoja tai ohjelmia, joista vastaajan mielestä on ollut vahinkoa lasten ja nuorison kasvatukselle” (Varis 1970, 1). Paitsi että tutkimus eritteli loukkaantumisen laatua ja eri viestinten ja ohjelmien loukkaavuutta, itse loukkaantumista eriteltiin suhteessa ikään, koulutukseen, uskovaisuuteen ja puoluekantaan.⁹

Variksen tutkimukset loukkaavuudesta ovat tässä yhteydessä monessa mielessä kiinnostavia. Huomionarvoista on, että loukkaavuuden käsite nimesi aikalaisten mediasuhteen tunnesuhteeksi ja suuntasi tutkijan huomion eksplisiittisesti tunnekokemukseen. Käsite myös tarkoitti, että poliittisia ja moraalisia erimielisyyksiä ja kiistämisiä käsitteellistettiin tunnereaktion kielellä ja tutkittiin tunnesuhteena sen sijaan, että tutkimuksen keinoin olisi selvitetty mielipiteiden tai näkemysten eroja ja nimetty erilaisia poliittisia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia kamppailuja.¹⁰ Toisaalla kamppailuista käytettiin nimitystä ”informaatio-sota” (*Informaatio-sotaa* 1971). Lisäksi on metodisesti kiinnostavaa, että tutkimuksen avainkäsite palautui aikalaisretoriikkaan. Variksen mukaan loukkaavuus-termi nimittäin esiintyi aikalaisten puheessa ja päätettiin siksi sisällyttää avoimena kysymyksenä kyselylomakkeeseen.¹¹ Variksen tutkimusta ylitulkiten ja sen itselleen vieraaseen teoriaperinteeseen kytkien ehdotan, että sen voidaan nähdä havainnollistaneen yhtä oman aikansa tunnestruktuuria: loukkaamisen ja loukkaantumisen erityisiä merkityksiä julkisuudesta käytävässä määrittelykamppailussa.¹²

Vuoden 1971 lisensiaatintutkimuksessaan Varis tarkasteli loukkaantumisreaktioita selkeämmin yhteiskunnallisen ideologian kannalta eli marxilaisen teorian näkökulmasta. Tällöin tutkimusasetelmassa korostui esiraportista puuttuva eksplisiittinen järjen ja tunteen hierarkia:

Joukkojen yhteiskunnalliseen tajuntaan kuuluvat ideologian lisäksi yhteiskunnalliset tunteet, mielialat, elämykset, tottumukset ja tavat, joiden kokonaisuus muodostaa marxilaisen filosofian mukaan kyseiseen yhteiskuntaan tai luokkaan kuuluvien ihmisten yhteiskunnallisen psykologian erotukseksi yhteiskunnallisesta ideologiasta. Kun sosialistinen ideologia vetoaa ennen kaikkea ja pääasi-

assa ihmisen järkeen, antikommunistinen ideologinen propaganda pyrkii siirtämään ideologisen vaikutuksen painopisteen tajunnan ylemmistä piireistä (maailmankäsityksestä, yhteiskunnallisen miljöön järjestelmistä tiedostamisesta) juuri alemmalle, psykologiselle tasolle (todellisuuden tunnepohjaisen aistinnan) alueelle. (Varis 1971, 11–12.)

Varis siis kytki loukkaantumista koskevan analyysinsä turvallisuuden sosiaali-psykologiseen teemaan: ihminen kokee olonsa turvalliseksi totuttujen ärsykkeiden äärellä, kun taas turvallisuuden tunnetta uhkaavat ja ärsytyttä, loukkaantumista aiheuttavat totutusta poikkeavat sisällöt ja muodot (emt., 26–28). Ja kääntäen: turvallisuuden tunnetta horjuttamalla voitaisiin ehkä tuottaa ihmisissä muutoshalukkuutta. Näin kysymykset loukkaavuudesta ja yleisön närkästyisestä niveltäytyvät poliittisen modernismin perintöön ja kysymykseen maailmankatsomusten kamppailusta:

Sisällöllisen turvallisuuden, allardtilaisittain ilmaistuna turvallisen symbolimiljöön, yksilö tavallisesti takaa valitsemalla ärsykemaailmansa vain sellaisia tiedonvälityskanavia, joiden sisältö on yksilön odotusten, toiveiden, pelkojen tai uskomusten mukainen, tai joihin hän on tottunut. (Emt., 32.)

Vaikka loukkaavuustutkimuksen lähtökohtana oli kokemuksellinen havainto, sen ideologiateoreettiset kehystykset päätyivät asettamaan ”epäsosiaaliset emootiot ja ennakkoluulot” vastakkain ”järkeen vetoavan” ideologian kanssa (emt, 38). 1970-luvun alkupuolen aikana turvallisuuteen, ärsyyntymiseen ja loukkaantumiseen liittyvät sosiaalipsykologiset kysymyksenasettelut laimenivat ja tunnesanasto katosi yleisradiotutkimuksesta. Tutkimustuloksia summaavassa teoksissa *Informational Mass Communication* (Nordenstreng 1974) sekä *Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus* (Littunen & Sinkko 1975) painopisteenä ovat jo ”tajunnan”, ”perillemenon” ja ”yhteiskunnallisen tiedotuksen” kysymykset. ”Tiedotustutkimuksena” mediatutkimus suuntautui viestintäjärjestelmiin ja niiden ideologisiin funktioihin. Tunteita, kokemuksellisuutta ja aistimellisuutta koskevat pohdinnat eivät tässä kehyksessä näyttäytyneet kiinnostavina kysymyksinä, kuten eivät 1980-luvun elämäntapatutkimuksissa tai 1990-luvun kansalaisuus- ja julkisuustutkimuksissakaan.

TUNNETTA PÄINI!

Olen affektiivisuuden tutkimista koskevissa pohdinnoissani halunnut palata 2000-luvulta selkä edellä 1980-luvun kautta 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun yleisötutkimukseen osoittaakseni, ettei tunteiden ja kokemuksellisuuden tematiikkaa tarvitse importoida suomalaiseen tutkimukseen. Se on ollut siellä koko ajan, mutta etupäässä ”tiedonvälitystä” koskevien kysymysten varjona, häiriönä ja ongelmana. Kuten artikkelin otsikko vihjaa, affektiivisuuden tematiikka vaikuttaa tutkimuskentässä suurena hiljaisuutena ja esittämättöminä kysymyksinä, jotka eivät kuitenkaan katoa tai poistu vaikenemalla. Aikamatkailulla olen pyrkinyt havainnollistamaan, miten mediatutkimusta vaivaa tunne-

ongelma, joka ei parane tuomalla tunne yhtenä uutena teemana tutkimuskenttään. Yhtä vähän kuin sukupuoli voidaan tunne ”vain lisätä” olemassa olevaan tutkimusagendaan ja sen käsitteellistykseen. Affektiivisen käänteen nimikkeen takana onkin vaatimus ajatella uudelleen perustavaa laatua olevia kysymyksiä medioista, käytöistä, käyttäjistä ja merkityksistä. Kyse ei todellakaan ole mistään tunteen tai kokemuksen juhlistamisesta tai ensisijaistamisesta, vaan tutkimesta kannattelevien premissien kyseenalaistamisesta.

Historiallisella peruutuksellani olen halunnut osoittaa, miten nykyiset mediatutkimuksen tunneongelmat rinnastuvat ja palautuvat monimuotuisiin säikein aiempaan tutkimukseen ja sen tunnediskursseihin. Suuntaamalla huomion 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun yleisradiotutkimukseen ja sen vähemmän muisteltuun ulottuvuuteen olen myös pyrkinyt havainnollistamaan, kuinka mediamaiseman tunneretoriikka (Reporadion paljastukset ja agitaatio tai nykymedian skandaalit ja terapia) peilautuu tutkijoiden kysymyksenasetteluihin. Vaikka varhainen yleisötutkimus nykynäkökulmasta yllättävällä tavalla tulkitsi affektit sosiaalisesti ja poliittisesti merkittäviksi, sitä rakenteistivat monet samat tunneongelmat, joita voidaan tunnistaa myös nykytutkimuksessa. Osa ongelmista koskee erityisesti kansalaisuudesta ja julkisoudesta kiinnostunutta viestinnän tutkimusta, osa myös tunteen tai kokemuksen esille nostavaa mutta sitä harvoin problematisoivaa mediatutkimusta. Näin tarkasteltuna tunneongelma tarkoittaa siis paitsi tunteen näkemistä ongelmana itsessään myös tunteen käsitteellistämiseen liittyviä kysymyksiä.

Ensinnäkin tunne ja järki pyritään pitämään erillään jaotteleamalla mediat ja mediakäytön muodot 1960-luvun lopun malliin todellisuus- ja mielikuvitus-hakuisiin, asia- ja viihdenälkäisiin. Emootiot/affektit nähdään kognitiivisesti järjettä vähempiarvoisina, ja käytännössä faktaa ja fiktioita tutkitaan useimmiten tiukasti erillään, erilaisin kysymyksin ja käsittein. Faktaa tutkitaan harvoin tunteiden ja kokemuksen näkökulmasta ja fiktioita ei usein tutkita laisinkaan. Toiseksi ongelmana on, että tunteita pidetään usein vain tai etupäässä yksilöitä koskevinä yksityisinä, laajemmin kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen kannalta epäkiinnostavina tai -relevantteina kysymyksinä. Vaikka terapiasta on Eva Illouzin (2008) analyysin mukaan 1900-luvun aikana tullut hallitseva, modernisaation keskeiset instituutiot ja puhuvat läpäisevä tunnerakenne ja emotionaalinen tyyli, tunteiden käsittämistä hallitsee usein yksilöpsykologinen sanasto. Kolmantena ongelmana on tunteiden tavaroituminen ja fetissoituminen Emootioksi tai Affektiksi, jolloin niistä tulee historiattomia, epäspesifejä ja monoliittisiä.¹³ Mediatutkijoilla onkin huono valmius tarkkaan kuvata ja eritellä tunteita ja aistimellisuutta, mistä kertoo esimerkiksi yleinen taipumus niputtaa kaikki tunnelataukset melodraamallisuuden käsitteen alle. Neljäntenä ongelmana on se, että tunteet tavataan ymmärtää ylihistoriallisiksi, annetuiksi mielentiloiksi jotka syntyvät tai valtaavat mielen. Vaikka tunteet varhaisessa yleisradiotutkimuksessa ja myöhemmässä elämäntapatutkimuksessa on nostettu esille, niitä on tutkittu joko psykologisesti tai sosiologisesti annettuina tiloina tai yksilöreaktioina. Tunteita ja affekteja ei tällöin ajatella tulkintaa vaativiksi teksteiksi tai merkkikokoelmiksi, ilmaisuksi tai kommunikaatioksi. Näin ollen tutkimuksella ei myöskään ole kriittistä sanastoa, jonka avulla pohtia tunteiden kulttuurista ja historiallista rakentumista tai niiden merkityksiä. Viidenneksi ja viimeiseksi on ilmeistä, että tunteen/affektin käsitteellistämistä luonnehtii edelleen usein poliittiselle modernismille ominainen arvottava ambivalenssi. Tunne tunniste-

taan kiistämättömäksi voimaksi ja kulttuuriseksi resurssiksi, joka vangitsee tai lumoo mutta jota kuitenkin pitää epäillä ja vähintäänkin tarkastella mahdollisimman etäältä.

Nykytilanteessa mediatutkimuksen haasteena onkin tarttua tunneongelmaan ja lakata kohtelemasta tunnetta ja kokemusta mykkänä muuttujana. Tunteet ja kokemuksellisuus tulee nostaa kysymyksiksi eikä nähdä vastauksina tai tiettyjä mediakäyttöjä luokittelevina termeinä. Psykoanalyttinen perinne kutsuu tarkastelemaan emootioita oireina, kognitivismi järkeilynä. Fenomenologia käsittää affektin ruumiilliseksi merkityksellistämiseksi, ja uusmaterialismi näkee affekteissa kuolleista, kliseytyneistä tulkintakehyksistä vapautumisen mahdollisuuden. Tunteen ja kokemuksen varjossa käydäänkin suurta epistemologista ja tutkimuspoliittista kamppailua, jossa affektin käsite ja uusmaterialismin teesit näyttäytyvät osalle tutkijoista myös mahdollisuutena irtautua ”poliittisen korrektiuden” vaatimuksista, kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen kentällä tärkeistä eron ja vallan kysymyksistä (vrt. Hemmings 2005; Ahmed 2008). Samalla kun itse pidän tärkeänä tunteita ja kokemuksellisuutta koskevan arki-retoriikan kyseenalaistamista ja tunteiden outouttamista, näen tunteen, kokemuksen ja aistimellisuuden tutkimisen tärkeäksi juuri eron ja vallan, maailmallisuuden ja ajallisuuden kysymyksiin liittyen. Toimintana, suhteina ja kommunikaationa tunteet eivät ”ole” vaan ne ”tekevät”, ja kulttuurin ja yhteiskunnan tutkijoina meillä ei ole varaa jättää tuota ”tekemistä” tutkimatta. Mediatutkijoiden kollektiivisena haasteena onkin tuntemisen ja kokemisen epä-persoonallistaminen eli irrottaminen individualismin ideologiasta historiallistamalla ja kontekstualisoimalla tunne, kokemus ja aistimellisuus. Tunteen ja kokemuksen vakavasti ottaminen merkitsee niitä koskevien ennako-olettamusten kyseenalaistamista tarkkojen kuvausten ja relevantin kriittisen optiikan avulla. Vain näin on mahdollista irrottautua poliittisen modernismin perinnöstä ja sitä halvaannuttavasta tunteen epäilystä.

Kiitän Kaarina Nikusta, Mari Pajalaa, Laura Saarenmaata, Kaarina Hazardia ja *Tiedotustutkimuksen*-lehden nimettömiä arvioijia kannustavasta palautteesta ja tarkoista, argumenttia selventävistä huomautuksista.

Viitteet

- 1 Havainnolliset yleiskatsaukset ”uusvitalismin”, ”uusmaterialismin” ja ”uusontologisuuden” keskeisiin ajatuskulkuihin tarjoavat Fraser, Kember & Lury 2005; Hemmings 2005 ja Ahmed 2008.
- 2 Richard Sennett (1977) kirjoitti jo 1970-luvulla ”intiimisyden ideologiasta” ja ”intiimistä yhteiskunnasta” julkisen kulttuurin päättymisenä.
- 3 Laura Saarenmaan väitöskirjatutkimus ”Intiimin äänet. Naistoimijuus 1960- ja 1970-lukujen suomalaisessa populaarijulkisuudessa” purkaa osaltaan ajatusta nykykulttuurista tunteellistumisen epookkina, samalla kun hän tutkii intiimisyden kulttuuristen muotojen (esim. journalismin juttutyypit) kehittymistä ja sukupuolittumista.
- 4 D.N. Rodowickin (1988) analyysi ”poliittisesta modernismista” viittaa taiteilija-kriitikko Mary Kellyn ilmaukseen modernismista ”diskursiivisena kenttänä sekä elokuvatutkija Sylvia Harveyn luonnehdintoihin Brechtin merkityksistä vuoden 1968 jälkeiselle eurooppalaiselle elokuvatutkimukselle.

- 5 Allardt (1986, 13) määritteli elämäntavan Roosia selkeämmin subjektiivisen ja objektiivisen rajalle: ”Elämäntapa on subjektiviteettien järjestelmä, mutta elämäntapatutkimuksessa analysoidaan myös elämäntavan objektiivisia edellytyksiä.”
- 6 Todettakoon, että Ridellin kaaviokuvassa (2006, 249) kokijuus toimijaroolina sijoittuu tarpeitaan tyydyttävän käyttäjän ja merkityksiämuodostavan tulkitsejan roolien väliin. Näin ollen kokemusta ei täysin palauteta kohteena olemiseen eli puhtaan yleisöyden pooliin.
- 7 Kiitän tästä huomiosta Kaarina Nikusta, joka muistutti osallistuvan kulttuurin käsitteen tärkeydestä ja monilaisuudesta: esim. YouTube on julkaisualusta erilaiselle parodiselle, retroilevalle ja satiiriselle mediatoiminnalle, fanikulttuureita luonnehtii intohimoisuus ja erilaiset videonarratiivit taas kertovat itseilmaisusta toiminnan moottorina.
- 8 Amerikkalainen valtio-opin tutkija Jodi Dean (1999) on kiinnostavasti esittänyt, että ”paljastamisen” journalistinen logiikka liittyy skandaalin muotoon, olipa kyse ns. vakavasta tai ns. kevyestä julkisuudesta. Deanin luennassa Clinton-Lewinsky-uutisoitin tekikin näkyväksi liberaalin julkisuuskäsityksen affektiivisen ja ideologisen alitajunnan.
- 9 ”Porvarilliseen ideologiaan, kokoomuslaiseen konservatismiin ja liberalismiin, samastuvat katselijat ja kuuntelijat olivat kaikkein eniten kokeneet television ja radio ohjelmia loukkaaviksi. Näihin poliittisiin ryhmiin samastuvat olivat myös jäsenelleet loukkaantumisen kohdetta määritetöisemmin, kuin keskustaan samastuvat katselijat tai vasemmistolaiset, jotka olivat havainneet loukkaavia ohjelmia vain harvoin. Porvareita loukkasi erityisesti sellaisten asioiden esittäminen televisiossa, jotka legitimoivat vallitsevasta maailmankatsomuksesta poikkeavaa ideologiaa (esim. Itsenäisyyspäivän ohjelmat ja vuoden 1918 tapahtumia käsittelevät ohjelmat). Näiltä osin Yleisradion ohjelmapolittiset tavoitteet, erilaisten ideologioiden tasapuolinen esittäminen, ovat johtaneet porvarien loukkaantumiseen.” (Varis 1971, 124.)
- 10 Kabaree-tyyppiset ohjelmat, nuorten ohjelmat, jotkut ajanvietoohjelmat sekä poliittisesti kriittiset ohjelmat, ylipäänsä poliittiset keskustelut ja uutiset, mainitaan usein loukkanneiden ohjelmien joukossa. (Varis 1970, 40.) Tutkimus osoitti, että loukkaantuminen kohdistui paitsi ohjelmien sisältöön myös niiden muotoon: erityisesti uskontoa ja seksuaalisuutta käsittelevät ”voimakkaat shokkiohjelmat” aiheuttivat loukkaantumista (Varis 1971, 3).
- 11 Sähköpostikirjeenvaihto 6.–7.4.2008. Kiitän Tapio Varista ystävällisistä vastauksista kysymyksiini.
- 12 1960-luvun lopulla kokemusta ja kokemista koskevat kysymykset olivat myös taiteentutkimuksessa esillä strukturalististen ja ideologiakriittisten äänenpainojen rinnalla. Tästä kertoo esimerkiksi Irmeli Niemen toimittaman käännös- ja artikkelikokoelman nimi *Tekijät, tulkit, kokijat* (Niemi 1967). Teos sisälsi niin sosiologisia kuin fenomenologiseen estetiikkaan juureutuvia kysymyksenasetteluita. Viimeksi mainitut kuitenkin katosivat 1970-luvulta lähtien, kun kielellisen käänteiden myötä kokemusta koskevaa sanastoa alettiin tarkastella kriittisesti niin Suomessa kuin muualla. Strukturalismin vaikutuskentässä kokemuksellisuutta tai aistimellisuutta koskevat kysymykset joutuivat marginaaliin.
- 13 Tästä kritiikistä yhden version esittävät Eve Kosofsky Sedgwick ja Adam Frank, jotka arvostelevat jälkistrukturalistista konstruktionismista monoliittisestä tunnekäsityksestä. Ks. Sedgwick 1997, 110–111.

Kirjallisuus

- Ahmavaara, Yrjö (1969) Informaatio. Helsinki: Weilin + Göös.
- Ahmed, Sara (2004) *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahmed, Sara (2008) *Imaginary Prohibitions. Some Preliminary Remarks on the Founding Gestures of the 'New Materialism'*. *European Journal of Women's Studies* 15:1, 23–39.
- Alasuutari, Pertti (1992) ”I’m Ashamed to Admit but I Have Watched *Dallas*”: The Moral Hierarchy of TV Programmes. *Media, Culture & Society* 14:4, 561–582.

- Alasuutari, Pertti (toim.) (1999) *Rethinking the Media Audience*. London: Sage.
- Allardt, Erik (1986) *Elämäntapa, harkinta ja muoti ihmisten valintojen perustana*. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.) *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Helsinki: Oy Yleisradio Ab.
- Allardt, Erik & Yrjö Littunen (1961) *Sociologia*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Ang, Ien (1985) *Watching Dallas. Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. London: Methuen.
- Angerer, Marie-Louise (2007) *Vom Begehren nach dem Affekt*. Zürich-Berlin: Diaphanes.
- Aslama, Minna & Mervi Pantti (2006) Talking Alone. Reality TV, Emotions and Authenticity. *European Journal of Cultural Studies* 9:2, 167–184.
- Bartsch, Anne; Jens Eder & Kathrin Fahlenbrach (toim.) (2007) *Audiovisuelle Emotionen. Emotionsdarstellung und Emotionsvermittlung durch audiovisuelle Medienangebote*. Köln: Halem.
- Bell, Michael (2000) Sentimentalism, Ethics and the Culture of Feeling. *Houndmills: Palgrave*.
- Bellour, Raymond (2002) Le dépli des émotions. *Trafic* 42 (2002), 93–128.
- Bennett, Tony; Lawrence Grossberg & Meaghan Morris (toim.) (2005) *New Keywords. A Revised Vocabulary of Culture and Society*. Oxford: Blackwell.
- Benthien, Claudia; Anne Flieg & Ingrid Kasten (toim.) (2000) *Emotionalität. Zur Geschichte der Gefühle*. Köln: Böhlau Verlag.
- Berlant, Lauren (1997) *The Queen of America Goes to Washington City. Essays on Sex and Citizenship*. Durham: Duke University Press.
- Berlant, Lauren (toim.) (2004) *Compassion. The Culture and Politics of an Emotion*. New York: Routledge.
- Boltanski, Luc (1993) *La Souffrance à Distance*. Editions Métailié.
- Braidotti, Rosi (2006) *Transpositions. On Nomadic Ethics*. Cambridge: Polity.
- Brütsch, Matthias; Vinzenz Hediger; Ursula von Keitz; Alexandra Schneider & Margrit Tröhler (toim.) (2005) *Kinogefühle. Emotionalität und Film*. Marburg: Schüren Verlag.
- Clough, Patricia Ticineto & Jean Halley (toim.) (2007) *The Affective Turn. Theorizing the Social*. Durham: Duke University Press.
- Cvetkovich, Ann (2003) *An Archive of Feelings. Trauma, Sexuality, and Lesbian Public Cultures*. Durham: Duke University Press.
- Curran, James & David Morley (toim.) (2006) *Media and Cultural Theory*. London: Routledge.
- Dean, Jodi (1999) Making (It) Public. *Constellations* 6:2, 157–166.
- Deleuze, Gilles (1986) *Cinema 1: The Movement-Image*. Englanninos: Hugh Tomlinson & Barbara Habberjam. Minneapolis: University of Minnesota Pres. (Alk. 1983)
- Dyer, Richard (2007) *Pastiche*. London: Routledge.
- Elfving, Sari (2008) *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit. Televisio-ohjelmia ja -esiintyjä koskeva kirjoittelu suomalaisissa lehdissä 1960- ja 70-luvuilla*. Tampere: Tampere University Press.
- Fraser, Marjiam; Sarah Kember & Celia Lury (2005) *Inventing Life: Approaches to New Vitalism*. *Theory, Culture & Society* 22:1, 1–14.
- Furedi, Frank (2004) *Therapy Culture. Cultivating vulnerability in an uncertain age*. London: Routledge.
- Grau, Oliver & Andreas Keil (toim.) (2005) *Mediale Emotionen, Zur Lenkung von Gefühlen durch Bild und Sound*. Frankfurt: Fischer.
- Gregg, Melissa (2006) *Cultural Studies' Affective Voices*. Houndmills: Palgrave.
- Gripsrud, Jostein (1999) *Understanding Media Culture*. London: Arnold.
- Hagfors, Carl (1969) *Televisio-ohjelmien yleisöreaktiot*. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.) *Joukkotiedotus ja yleisö*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Hansen, Mark B. (2004) The Time of Affect; or, Bearing Witness to Life. *Critical Inquiry* 30:3, 584–626.
- Hansen, Miriam (1993) Early Cinema, Late Cinema: Transformations of the Public Sphere. *Screen* 34:3, 197–210.
- Harding, Klaus & Bernhard Stumpfhaus (toim.) (2004) *Pathos, Affekt, Gefühl. Die Emotionen in den Künsten*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Hautakangas, Mikko (2006) *Aktivoitu yleisö Suomen Big Brotherin Internet-keskustelupalstalla*. *Tiedotustutkimus* 29:4, 24–40.
- Heikkinen, Kalle (toim.) (1986) *Kymmenen esseetä elämäntavasta*. Helsinki: Oy Yleisradio Ab.
- Heikkinen, Kalle (toim.) (1989) *Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa*. Helsinki: Tammi.

- Hemmings, Clare (2005) Invoking Affect. Cultural theory and the ontological turn. *Cultural Studies* 19:5 (September 2005), 548–567.
- Hietala, Veijo (1999) Tunne ja elämys audiovisuaalisessa kulttuurissa. Teoksessa Näre, Sari (toim.) *Tunteiden sosiologiaa I: Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: SKS.
- Hietala, Veijo (2007) Media ja suuret tunteet. Johdatusta 2000-luvun uusromantiikkaan. Helsinki: BTJ Kustannus.
- Hellman, Heikki (1988) Uustelevisiion aika? Yleisradiotoiminnan edellytykset television rakennemuutoksessa. Helsinki: Hanki ja jää.
- Hongisto, Ilona (2006) Dokumentaarisuus. Teoksessa Ridell, Seija; Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino
- Illouz, Eva (2008) *Saving the Modern Soul. Therapy, Emotions, and the Culture of Self-Help*. Berkeley: University of California Press.
- Informaatioisotaa Suomessa 1970–71: kokoelma joukkotiedotuspolitiikkaa käsitteleviä lehtikirjoituksia. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Monistesarja nr 5. Tampere 1971.
- Jerslev, Anne (2004) Vi ses på TV. Medier og intimitet. Köpenhamn, Gyldendal.
- Kaplan, E. Ann (2005) *Trauma Culture. The Politics of Terror and Loss in Media and Literature*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Kear, Adrian & Deborah Lynn Steinberg (toim.) (1999) *Mourning Diana: Nation, Culture and the Performance of Grief*. London: Routledge.
- Koivunen, Anu (2001) *The Affective Turn?* Teoksessa Koivunen, Anu & Susanna Paasonen (toim.) (2001) *Conference proceedings for affective encounters: rethinking embodiment in feminist media studies*. University of Turku, School of Art, Literature and Music, Series A, N:o 49, 2001. E-kirja <<http://www.utu.fi/hum/mediatutkimus/affective/proceedings.pdf>>
- Koivunen, Anu (2006) Do you remember Monrèpos?: Melancholia, Modernity and Working-Class Masculinity in *The Man Without a Past* (Aki Kaurismäki 2002). Teoksessa Thomsen, Claire (toim.) *Northern Constellations. New Readings in Nordic Cinema*. London, Norvik Press.
- Koivunen, Anu (2007) Vielä kerran, tunteella. Camp, poliittisen modernismin perintö ja affektiivisuuden ongelma. Teoksessa Rossi, Leena-Maija & Anita Seppä (toim.) *Tarkemmin katsoen. Visuaalisen kulttuurin lukukirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivunen, Anu & Mikko Lehtonen (2005) ”Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen” – kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. *Tiedotustutkimus* 28:1, 4–27.
- Koivunen, Anu & Susanna Paasonen (toim.) (2001) *Conference proceedings for affective encounters: rethinking embodiment in feminist media studies*. University of Turku, School of Art, Literature and Music, Series A, N:o 49, 2001, 296 p. E-kirja <http://www.utu.fi/hum/mediatutkimus/affective/proceedings.pdf>
- Kortti, Jukka (2007) *Näköradiosta digiboksiin. Suomalaisen television sosiokulttuurinen historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuhn, Annette (1992) *Mandy* and possibility. *Screen* 33:3 (Autumn 1992), 233–243.
- Kuhn, Annette (2005) Thresholds: film as film and the aesthetic experience. *Screen* 46:4 (Winter 2005), 401–414.
- Kyrölä, Katariina (2006) Ruumiillisuus. Teoksessa Ridell, Seija; Pasi Väliaho & Tanja Sihvonen (toim.) (2006) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Tarja (2003) Kaurismäen Suomi – Yhteisöllinen samastuminen ja historiallinen subjekti elokuvassa *Kauas pilvet karkaavat*. *Lähikuva* 3/2003, 37–47.
- Laine, Tarja (2007) *Shame and Desire. Emotion, Intersubjectivity, Cinema*. Amsterdam: Peter Lang.
- Lanas Cavada, Silja (2007) *TV2:n ns. dokumentaristinen koulukunta 1965–1974*. Teoksessa Wiio, Juhani ym. (toim.) *Television viisi vuosikymmentä; Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*. Helsinki: SKS.
- Littunen, Yrjö (1969) *Tiedotusvälineet ja maailmankuva*. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.) *Joukkotiedotus ja yleisö*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Littunen, Yrjö & Risto Sinkko (toim.) (1975) *Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Lunt, Peter & Mervi Pantti (2007) *The Emotional Public Sphere: Social Currents of Feeling in Popular Culture*. Teoksessa Richard Butch (toim.) *Media and Public Spheres*. Palgrave: Houndmills, Basingstoke.
- Marks, Laura (2000) *The Skin of the Film. Intercultural Cinema, Embodiment, and the Senses*. Durham: Duke University Press.

- Massumi, Brian (2002) *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Durham: Duke UP.
- Mehl, Dominique (1996) *La télévision de l'intimité*. Paris: Edition Seuil.
- Mörä, Tuomo; Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.) (2004) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nicholson, Linda (1999) *The Play of Reason. From the Modern to the Postmodern*. Buckingham: Open University Press.
- Niemi, Irmeli (toim.) (1967) *Tekijät, tulkit, kokijat. Esseitä ja tutkimuksia taiteen tekemisestä, välittymisestä ja vastaanottamisesta*. Helsinki, Tammi.
- Nieminen, Hannu & Mervi Pantti (2004) *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Loki-kirjat.
- Nikunen, Kaarina (2005) *Faniuden aika. Kolme tapausta tv-ohjelmien faniudesta vuosituhannen taitteen Suomessa*. Tampere, Tampere University Press.
- Nordenstreng, Kaarle (toim.) (1969) *Joukkotiedotus ja yleisö*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Nordenstreng, Kaarle (1969b) *Käsitykset tiedotusvälineistä. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.) Joukkotiedotus ja yleisö*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Nordenstreng, Kaarle (1974) *Informational Mass Communication*. Helsinki: Tammi.
- Nussbaum, Martha C. (2001) *Upheavals of Thought. The Intelligence of Emotions*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Paasonen, Susanna (2007) *Strange Bedfellows: Pornography, Affect and Feminist Reading*. *Feminist Theory* 8:1, 43–57.
- Paasonen, Susanna; Kaarina Nikunen & Laura Saarenmaa (toim.) (2007) *Pornification: Sex and Sexuality in Media Culture*. Oxford: Berg.
- Pajala, Mari (2006) *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 88*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pantti, Mervi (2005) *Masculine Tears, Feminine Tears – and Crocodile Tears: Mourning Olof Palme and Anna Lindh in Finnish Newspapers*. *Journalism: Theory, Practice and Criticism* 6:3, 357–377.
- Pantti, Mervi & Liesbet van Zoonen (2006) *Do Crying Citizens Make Good Citizens? Social Semiotics* 16:2, 205–224.
- Pantti, Mervi & Jan Wieten (2005) *Mourning becomes the nation: television coverage of the murder of Pim Fortuyn*. *Journalism Studies* 6:3, 301–313.
- Pearce, Lynne (1997) *Feminism and the Politics of Reading*. London: Arnold.
- Pietilä, Veikko (1969) *Tiedotusvälineiden käyttö eri tehtäviin. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.) Joukkotiedotus ja yleisö*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Pietilä, Veikko (1997) *Joukkoviestintätutkimuksen valtateilla*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (1999) *Julkiso ja yleisö. Tiedotustutkimus* 22: 3, 4–13.
- Pietilä, Veikko; Seija Ridell; Risto Kunelius; Heikki Heikkilä (1999) *Julkiso: tienviitta tutisevien hyppyhiirien ja räkäisesti nauravan kansan maailmassa. Tiedotustutkimus* 22: 3, 1–3.
- Pietilä, Veikko (2006) *”Matti Matalaisen” julkea ehdotus ja vähän muutakin. Tiedotustutkimus* 29:4, 41–57.
- Plantinga, Carl & Greg M. Smith (toim.) (1999) *Passionate Views. Film, Cognition, and Emotion*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Probyn, Elspeth (2005) *Blush. Faces of Shame*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Reddy, William M. 2001. *The Navigation of Feeling. A Framework for the History of Emotions*. Cambridge University Press.
- Repo, Eino S. ym. (1967) *Yleisradion suunta. Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Ridell, Seija (1999) *Tutkimus julkisoa tuottamassa. Tiedotustutkimus* 22:3, 28–41.
- Ridell, Seija (2006) *Yleisö. Teoksessa Ridell, Seija; Pasi Väliaho & Tanja Sihvonen (toim.) (2006) Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Ridell, Seija; Pasi Väliaho & Tanja Sihvonen (toim.) (2006) *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Rodowick, D.N. (1988) *The Crisis of Political Modernism. Criticism and Ideology in Contemporary Film Theory*. Berkeley: The University of California Press.
- Roos, J.P. (1986) *Elämäntapateoriat ja suomalainen elämäntapa. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.) Kymmenen esseitä elämäntavasta*. Helsinki: Oy Yleisradio Ab.

- Roos, J.P. (1989)** Suomalaisten televisio: arkielämää, uhkaa ja vapautumista. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.) *Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa.* Helsinki: Tammi.
- Ruoho, Iris (2004)** Televisio ja todellisuuden populaari lumo. *Tiedotustutkimus* 27:3.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (1997)** *Touching Feeling. Affect, Pedagogy, Performativity.* Durham: Duke University Press.
- Sennett, Richard (1977)** *The Fall of Public Man.* New York: Norton.
- Seppänen, Janne (2001)** Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, Janne (2005)** Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.
- Schulze, Gerhard (1992).** *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart.* Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- Shattuc, Jane (1997)** *The Talking Cure. TV, Talk Shows and Women.* London: Routledge
- Sihvonen, Jukka (2006)** Halu. Teoksessa Ridell, Seija; Pasi Väliäho & Tanja Sihvonen (toim.) *Mediaa käsittämässä.* Tampere: Vastapaino.
- Sihvonen, Jukka (2004)** Ajattelun koneistot: Gilles Deleuze ja Félix Guattari sekä median ja filosofian eriparisuus. Teoksessa Mörä, Tuomo; Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.) *Mediatutkimuksen vaeltava teoria.* Helsinki: Gaudeamus.
- Sihvonen, Jukka (1991)** *Exceeding the Limits. On the Poetics and Politics of Audiovisuality.* Turku: SETS.
- Sobchack, Vivian (1992)** *The Address of the Eye. A Phenomenology of Film Experience.* Princeton: Princeton University Press.
- Sobchack, Vivian (2004)** *Carnal Thoughts. Embodiment and Moving Image Culture.* Berkeley: University of California Press.
- Skeggs, Beverley (2004)** *Class, Self, Culture.* London: Routledge.
- Steinbock, Dan (1983)** Televisio ja psyyke. Televisio, illusionismi ja anti-illusionismi. Espoo: Weilin + Göös.
- Suhonen, Pertti (1971)** Yleisradion ohjelmat ja yleisön muuttuneet mielipiteet. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos. Tiedotteita D 44/1971. Tampere.
- Sumiala-Seppänen, Johanna (2001)** *Nomads in the Confessional. The Dynamics of the Moral Order of Mediated Religion in the Context of (Post)modern Television and Culture.* Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Taira, Teemu & Pasi Väliäho (toim.) (2004)** *Vastarintaa nykyisyydelle. Näkökulmia Gilles Deleuzen ajatteluun.* Turku: Eetos.
- Terada, Rei (2001)** *Feeling in Theory. Emotion after the "Death of the Subject".* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Tröhler, Margrit & Vinzenz Hediger (2005)** "Ohne Gefühl ist das Auge der Vernunft blind: Eine Einleitung". Brütsch ym. (toim.) *Kinogefühle. Emotionalität und Film.* Marburg: Schüren Verlag.
- Van Zoonen, Liesbet (2005)** *Entertaining the Citizen. When Politics and Popular Culture Converge.* Lanman etc.: Rowman & Littlefield Publishers.
- Varis, Tapio (1970)** Televisio ja radion ohjelmien loukkaavuus. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos, D tiedotteita 30/1970.
- Varis, Tapio (1971)** Ideologia ja tiedonvälityksen loukkaavuus. Tutkimus yhteiskunnallisesta tajunnasta ja loukkaavien televisio- ja radio-ohjelmien havaitsemisesta. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos monistesarja 7/1971.
- Waris, Klaus; Erik Allardt & Osmo A. Wiio (1970)** *Valinnan yhteiskunta.* Helsinki: Weilin + Göös.
- White, Mimi (1992)** *Tele-advising. Therapeutic Discourse in American Television.* Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Williams, Linda (2001)** *Playing the Race Card. Melodramas of Black and White from Uncle Tom to O.J. Simpson.* Princeton: Princeton University Press.
- Williams, Linda (1991)** *Film Bodies: Gender, Genre, and Excess.* *Film Quarterly* 44:4 (Summer 1991), 3–13.
- Wimsatt, W.K. & Monroe C. Beardsley (1954)** "The Affective Fallacy". Teoksessa Wimsatt, W.K. *The Verbal Icon. Studies in the Meaning of Poetry.* Methuen: London.
- Väliäho, Pasi (2006)** Biovalta. Teoksessa Ridell, Seija; Pasi Väliäho & Tanja Sihvonen (toim.) *Mediaa käsittämässä.* Tampere: Vastapaino
- Väliäho, Pasi (2007)** *The Moving Image: Gesture and Logos circa 1900.* Turku: University of Turku.